

Відгук офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України А. М. Богуш про дисертацію
Н. І. Мельник «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки
дошкільних педагогів у країнах Західної Європи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук,
зі спеціальностей 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти,
13.00.08 – дошкільна педагогіка

Пошановані колеги, насамперед у преамбулі хочу повідомити, що я читала дисертацію з великим інтересом, отримала задоволення від текстової презентації Н. І. Мельник, змістового аспекту роботи, її графічного оформлення, чіткої логіки викладу матеріалу, як в основному тексті дисертації, так і в її додатках.

Натомість загальне задоволення від роботи не знімає з мене обов'язку опонента здійснити її докладний аналіз.

Отже, щодо актуальності теми дисертації та наукової новизни одержаних результатів.

Якщо сказати одним вагомим словом, то вона незаперечно «на часі», оскільки вплетена у сьогоденні реалії державної політики України в галузі освіти в таких площинах: по-перше, перебудова освіти за новими концептуальними засадами, прийнятими новими законами та підзаконними актами; по-друге, нарешті уряд повернувся «обличчям» до першої висхідної ланки – дошкільної, що відповідає концепту «освіта впродовж життя»; по-третє, сучасною стратегією України щодо входження її в Європейський освітній простір.

Сьогоденне реформування освіти в Україні можна образно назвати «експериментальним майданчиком» докорінної модернізації освіти на всіх її ланках, що супроводжується прийнятими документами, як-от: «Концепцією нової української школи», Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», суттєвими змінами в оновленому тексті Закону України «Про дошкільну освіту», розробкою нових стандартів вищої дошкільної освіти

(бакалавр, магістр та доктор філософії), нових освітніх програм з орієнтацією на європейський досвід, з яким, на жаль, наша освітянська спільнота не досить обізнана. Вочевидь, цю прогалину заповнює певною мірою історико-педагогічне дослідження Н. І. Мельник, предметом якого було обрано «теорію і практику професійної підготовки дошкільних педагогів у Німеччини, Франції та Великій Британії», тобто в Західній Європі.

Зазначу, що дослідницею вперше було здійснено фундаментальний аналіз європейського простору дошкільної освіти на матеріалі провідних країн Західної Європи, полягаючись на низку європейських документів, як-от: «Міжнародна Стандартизація Класифікації Освіти», «Діти в Європі», «Європейський підхід у сфері дошкільної освіти» тощо. Саме цей вектор рецензованого дослідження вже визначає його незаперечну своєчасність, актуальність і водночас наукову новизну, а відтак, його і теоретичну і практичну значущість, оскільки в роботі чітко визначено дослідницею всі наукові дефініції, які підлягали порівняльному аналізу освітніх систем підготовки дошкільних педагогів у Західній Європі та Україні. До того ж, не викликає сумніву й досить ємний сегмент практичної значущості результатів дослідження Н. І. Мельник: йдеться про розробку та впровадження автором нових навчальних дисциплін: «Інноваційні педагогічні технології», «Професійне спілкування», «Сучасні педагогічні технології», «Наукова англійська мова» та тих ємних матеріалів, що подані в додатках.

Щодо понятійного апарату. Зазначу, що мета, об'єкт, предмет, завдання та концепція цілком відповідають розряду докторського дослідження, які б не могли реалізуватися без ґрунтовної концептуальної проєкції і теоретико-методологічних підходів до розв'язання дослідницьких намірів автора і які, дещо запобігаючи конкретному аналізу роботи, констатую – вирішені в роботі.

Водночас не можу не висловити своє дещо інше бачення окремих позицій щодо формулювання теми дослідження. На мою думку, вислів «дошкільний педагог» має інше семантичне наповнення у нашій українській мові, тобто – педагог-дошкільного рівня підготовки, що значно знижує його професійну престижність. Я розумію Н. І. Мельник,

вона використала термін, який є вживаним у європейських країнах, можливо це і правильно. Натомість, доцільніше б було у назві все ж написати «майбутніх педагогів дошкільної освіти» і в дужках назвати країни, а в тексті вживати термін «дошкільний педагог», якщо йдеться про Європу. Та це тільки моє бачення, яке аж ніяк не є зауваженням до змісту роботи і не вимагає пояснення автора.

Логіка рецензування диктує необхідність оцінити структуру і зміст виконаного дослідження. Зазначу, що автором дисертації віднайдено досить оптимальну стратегію наукового пошуку щодо її структури і змісту. Дисертація складається з 5 розділів, які обіймають 406 ст.. Додатки викладено на 119 ст.. Список публікацій – 735 найменувань, з них іноземних джерел – 322, що безумовно заслуговує схвалення; 7 публікацій автора в зарубіжних виданнях, 3 електронних навчальних курси, що цілком відповідає рівню докторської дисертації.

Щодо першого розділу дисертації, то в ньому цілком закономірно висвітлено теоретико-методологічні засади дослідження з проблеми та зміст професійної підготовки дошкільних педагогів у наукових дослідженнях учених Західної Європи в парадигмі «Освіта впродовж життя», що представлено в порівняльному експерименті дослідження українських учених та змісті державних документів в Україні (див. табл. 1.1.; с. 33-35). Це, безумовно, заслуговує позитивної оцінки. **(Хоча логіка аналізу змісту державних документів вимагає їх викладу в часовій послідовності їх видання від 1991-92рр до наших днів і з новими датами їх перевидання).** Слушним є звернення Н. І. Мельник до розкриття таких понять, як «концепція» і «науковий підхід» у термінологічній літературі України та європейських країнах із чітко визначеним своїм поглядом щодо означених понять. Схарактеризовано у стислому викладі 13 методологічних підходів, які були задіяні в дослідженні, що дало можливість дисертантці презентувати «Програму здійснення порівняльного дослідження», яка ілюстрована на рис. 1.1. (стор. 72), її можна високо оцінити в позитиві як стратегічну перспективу, квітесенцію започаткованого дослідження, яка була успішно реалізована за всіма змістовими блоками.

Завершується перший розділ докладним порівняльним аналізом феноменів «компетенція» і «компетентність» з висловлюванням своєї думки. Зазначу, що не дивлячись на усталеність компетентнісного підходу в усіх дослідженнях у нашій країні, до сьогодні не вдалося виробити єдиного підходу щодо розуміння цих понять.

Щодо другого і третього розділів дисертації зазначу тільки в позитивному полі, що Н. І. Мельник вдалося не тільки схарактеризувати, вдало розкрити європейський підхід та концептуальні засади професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в кожній країні (Німеччина, Франція, Британія), а й віднайти можливість порівняти педагогічні системи Західної Європи, філософські погляди та методологічні засади побудови цих педагогічних систем, профілів підготовки фахівців ДО.

Лише кілька незначних зауважень до означених розділів: під час аналізу методологічних підходів у європейських країнах до підготовки педагогів з дошкільної галузі не завадило б «почути» Ваше ставлення до них і можливість їх використання у наших наукових дослідженнях.

Четвертий розділ присвячено аналізу моделей, особливостям організаційно-педагогічного та методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в кожній із досліджених країн Західної Європи. Ключові поняття ілюстровано в таблицях і рисунках. У ході своєї оцінки специфіки моделей та відповідного забезпечення процесу підготовки педагогів дошкільної галузі, Н. І. Мельник послуговується і результатами досліджень українських учених відповідно до предмета їхніх наукових пошуків, що безумовно є схвальним.

Водночас виникає запитання до Вас: «А яка Вам, Наталіє Іванівно, найбільше подобається модель підготовки педагогів ДО і в якій країні, яку б Ви могли впровадити у своєму навчальному закладі?».

П'ятий розділ є результатом порівняльного аналізу професійної підготовки педагогів ДО у країнах Західної Європи та України, в якому презентовано модернізацію професійної підготовки фахівців дошкільної освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів з посиланням на конкретні державні документи та результати досліджень українських учених.

У таблицях подано порівняльний аналіз підготовки педагогів ДО у країнах Західної Європи та в Україні (Див. табл. 5.1 – 5.7).

Зазначу, що логічним результатом дослідження, здійсненого за двома спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти та 13.00.08 – дошкільна педагогіка, є розробка Н. І. Мельник «Моделі професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні з урахуванням західноєвропейського досвіду» (с. 394), в якій прописано її власні погляди щодо кожного структурного складника педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців ДО в Україні. Слугує на увагу в перспективі й проект «Концепції розвитку професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти в Україні», який, на мою думку, має право на її розробку і впровадження у вимірі всіх модернізаційних процесів в Україні. Натомість першість публічного ініціювання її доведеться взяти на себе Вам, Наталіє Іванівно.

Усе вищезазначене дає підстави дійти висновку, що Н. І. Мельник вдалося вирішити актуальне наукове дослідження, яке відповідає докторському рівню.

Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 53 наукових працях, з яких 3 монографії (1 одноосібна), 32 наукові статті (7 статей у зарубіжних фахових виданнях), 17 публікацій апробаційного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях різних рівнів: міжнародних, всеукраїнських, регіональних.

Автореферат відповідає змістові дисертації й розкриває її основні положення.

Водночас попри високу оцінку рецензованої докторської дисертації, вона не позбавлена окремих недоліків і мовних огріхів.

Висловимо, крім зазначених у тексті, свої побажання, міркування, чи, можливо, дещо інше бачення вирішення часткових питань дисертації.

1. Перше моє зауваження стосується методологічних засад дослідження, зокрема методологічних підходів. У «Вступі» засадничимо відзначено 13 підходів, серед яких не згадується компетентнісний підхід, який насправді

сьогодні є засновничим і в Європі, і в Україні в педагогіці вищої школи. Щоправда про нього йдеться на с. 361. До того, така кількість підходів схематично прописана в дисертації, на кожний із них відведено 0,5 сторінки чи одну сторінку. Вважаємо, що підходи, які є дійсно засновничими в чисто-історико-педагогічних дослідженнях, можна було не згадувати (діалектичний, парадигмальний, наративний тощо). Обмежено представлено провідні методологічні підходи в українських дослідженнях порівняно з європейськими на с. 361. Чому, наприклад, не знайдуться такі досить вживані підходи, як діяльнісний, культурологічний, полікультурний, контекстний, які є надзвичайно важливими в підготовці майбутніх педагогів.

2. По-друге, повернемося знову до ключового поняття дослідження «дошкільний педагог», авторське визначення якого подано в § 1.2. Зазначу, що зміст означеного параграфу заслуговує особливого позитивного схвалення щодо чіткості й адекватності всіх понять. Водночас я не можу погодитися з тим, що з-поміж загальноживаних терміносполучень в Україні, за Вашими словами, рядоположним є термін «педагоги дошкільники», який і справді подекуди зустрічається в побутовому розмовному мовленні (і в деяких працях, на які Ви посилаєтесь на с. 103) з негативним відтінком і я б не хотіла, щоб цей термін увійшов у педагогічний оббіг.

3. На стор. 71 презентовано «Програму здійснення дослідження і порівняльного аналізу професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи та України». Як уже зазначалось, я надто високо оцінюю розроблену програму, водночас не можу погодитись з ототожненням понять «методика» і «програма». Цитую: «запропоновану методику представлено програмою...» і далі за текстом. Кожне з цих понять має своє змістове начинення і кожна програма може реалізуватися різними методиками і технологіями. В роботі чітко визначено термін «методика», що обіймає 1/3 сторінки. Зазвичай в історико-педагогічних дослідженнях не використовують термін «методика», їх мета розкрити трансформаційні процеси досліджуваного явища. Ви ж нічого не формуєте і не розвиваєте.

4. На стор. 364 Ви констатуєте, цитую «не розробленими залишаються стандарти». У мене виникло закономірне запитання «Які стандарти не розроблено?» Наскільки мені відомо, то в галузі ДО – це нова редакція БКДО; якщо йдеться про вищу школу, то до цього часу є дієвими стандарти 2010 р. (кер. Г. В. Беленька). Впродовж 2016-2017 рр. робоча група з 11 докторів під моїм керівництвом працювали й розробили Державні стандарти бакалаврського і магістерського рівнів, які є на сайті МОН України вже півроку і мусили їх затвердити ще в червні. Я вважаю, що не можна бути такою категоричною щодо стандартизації як ДО, так і вищої ДО в Україні.

5. Щодо перспективних напрямів впровадження європейського досвіду підготовки педагогів дошкільної освіти, на мою думку, є необхідність впровадження досвіду організації передшкільної освіти і визначення шляхів наступності між передшкільною і початковою освітою у зв'язку з Концепцією нової української школи та нових державних стандартів початкової школи і БКДО.

6. Насамкінець у тексті дисертації подекуди трапляються «русизми», покручі («прибічники»), невдалі вирази («термінологічне словосполучення, треба терміносполучення», прихильники) тощо. Подекуди відсутній опис таблиць.

Висловлені зауваження і пропозиції віддзеркалюють моє бачення щодо подання окремих понять і положень дисертації і аж ніяк не впливають і не знижують загальну високу оцінку виконаного дослідження.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи» містить нові науково обґрунтовані положення з підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти в країнах Західної Європи з адекватною експертною оцінкою автора дисертації щодо їх використання і впровадження в національну систему вищої і дошкільної освіти, які збагатять насамперед історію зарубіжної дошкільної педагогіки, теорію дошкільної педагогіки і методичний арсенал інших дисциплін. Є самостійним і завершеним дослідженням докторського рівня, яке відповідає вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, що ставляться до докторських дисертацій, а її автор – Мельник Наталія Іванівна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальностей: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, 13.00.08 – дошкільна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

А. М. Богуш

Директор
наукової

Т. У. Кошова